

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave bezpečnosti školského prostredia a prevencie negatívnych javov v správaní žiakov v strednej odbornej škole v školskom roku 2012/2013 v SR

Úloha bola sledovaná v **24** stredných odborných školách (SOŠ), z nich bolo **7** súkromných, **1** kontrolovaný subjekt bol s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Vyhodnotenie sa uskutočnilo na základe zistení z dotazníkov zadávaných riaditeľovi školy, žiakom školy (*834 respondentov, z nich bolo 469 chlapcov, 365 dievčat*) a členom žiackej školskej rady (*ustanovená v 20 školách - 126 respondentov*), z rozhovorov a z dokumentácie školy.

Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní boli súčasťou **školských vzdelávacích programov**. Školy ich rozpracovali v školských poriadkoch, interných smerniciach, zaradili ich do plánov práce (školy, výchovného poradcu, koordinátora prevencie, triednych učiteľov), do pracovných poriadkov. **Školské poriadky** vychádzali zo všeobecne záväzných právnych predpisov, okrem stanovených pravidiel slušného správania mali väčšinou zadané aj sankcie za ich porušenie a tiež určené povinnosti oznamovať náznaky šikanovania. V niektorých subjektoch sa vyskytli nedostatky¹. Žiaci boli oboznámení s obsahom školského poriadku na začiatku školského roka. Svojimi vyjadreniami v dotazníkoch iba 53 % respondentov potvrdilo zahrnutie problematiky nevhodného správania v uvedenom dokumente, 40 % si nevedelo spomenúť na konkrétne práva a povinnosti súvisiace s problémom násillia v školskom prostredí. Táto skutočnosť môže poukazovať na nepozornosť žiakov pri oboznamovaní sa s ním, eventuálne naznačovať menej dôsledne realizovanú informovanosť o náležitostiach školského poriadku pedagógmi. Pozitívne sa o začlenení sledovanej tematiky vyjadrilo 79 % členov žiackej školskej rady (ŽŠR), ktorí zároveň vyslovili súhlas s nastavenými zásadami prevencie. Hodnotili aj mieru zapracovanosti svojich návrhov a námetov v školskom poriadku, pričom 50 % konštatovalo úplnú spokojnosť, 32 % uviedlo ich čiastočnú akceptáciu. Pri riešení problémov so správaním 43 % členov ŽŠR spolupracovalo s koordinátorom prevencie. V rozhovoroch špecifikovali formu tejto činnosti prevažne ako konkrétnu pomoc pri organizovaní rôznych preventívnych aktivít a podujatí. Vzhľadom na to, že 35 % nevedelo kto funkciu koordinátora zastáva, je žiaduce za účelom efektívnej spolupráce zvýšiť informovanosť žiakov. Z rozhovorov so zástupcami ŽŠR, riaditeľmi škôl a koordinátormi prevencie vyplynulo, že na stretnutiach s vedením školy rokovali o témach, ktoré sa zväčša zameriavali na skvalitnenie priestorových a materiálnych podmienok vyučovacieho procesu.

Požiadavky dodržiavania bezpečnostných pravidiel upravovali **prevádzkové poriadky** v odborných učebniach, v telocvičniach i v dielenských priestoroch. Väčšina škôl sústredila pozornosť tiež na zamedzenie možného nebezpečenstva súvisiaceho s praktickým vyučovaním.

Na posilnenie zdravého telesného i duševného vývoja žiakov a na vylúčenie rizikového správania orientovali školy **záujmovú činnosť**, s výrazným zastúpením športových krúžkov.

Na podporu **prevencie** uskutočnili množstvo **rôznorodých podujatí**, nie vždy s uspokojivým konečným efektom. Preferovali prednášky² a besedy organizované prevažne v spolupráci so zamestnancami centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP), s príslušníkmi polície, s protidrogovými aktivistami. Pri plánovaní aktivít koordinátori prevencie priebežne využívali možnosť výberu z aktuálnej ponuky rôznych

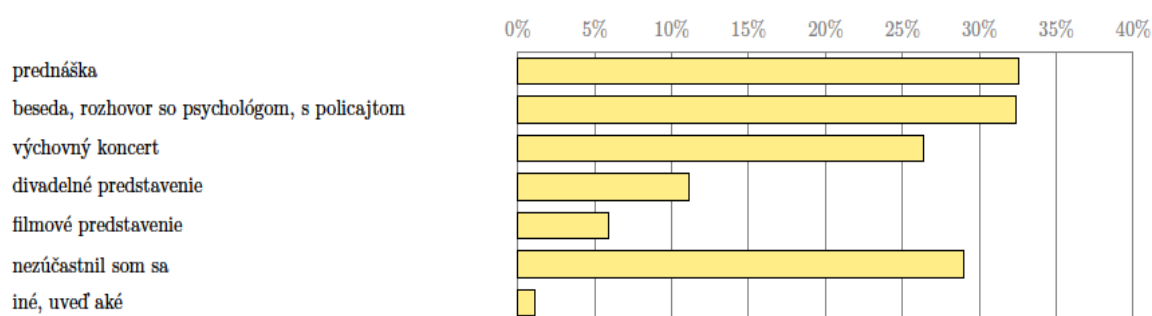
---

¹ Nezpracovanie podmienok na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov a ich ochrany pred sociálno-patologickými javmi; neuvedenie práv a povinností zákonných zástupcov; neustanovenie pravidiel vzájomných vzťahov medzi žiakom a učiteľom; neprerokovanie v rade školy

² Kyberšikana; Eliminácia neprijateľného správania; Sociálno-patologické javy v spoločnosti; Trestnoprávna zodpovednosť mládeže; Poruchy správania žiakov a ich eliminácia

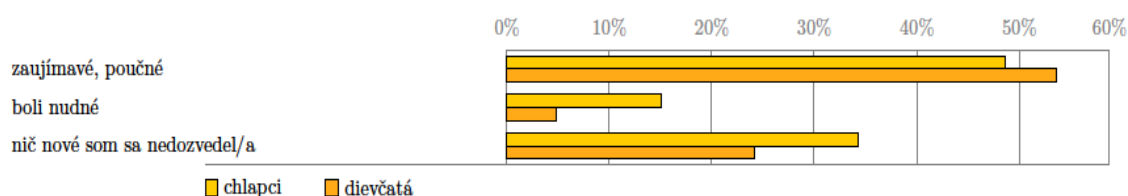
preventívnych programov, akcií a výchovných koncertov, ktoré na školu prichádzali. Pozitívnym zistením bolo realizovanie aktivít, ktoré sa zameriavali nielen na poskytovanie informácií v oblasti výskytu a prevencie sociálno-patologických javov, ale aj na praktické cvičenia a tréningy³. Pomocou nich mohli žiaci zážitkovými formami získať užitočné rady a skúsenosti a tiež nové sociálne kompetencie, postoje, návyky a zručnosti. Posilnenie osobnostného, sociálneho a kultúrneho rozvoja žiakov podporili viaceré školské programy⁴. Primeraný priestor na využitie vhodných prezentácií a interaktívnych činností poskytol Deň prevencie. Uskutočnenie podujatí preventívneho charakteru potvrdili aj žiaci. Neúčast' 29 % opýtaných na uvedených podujatiach poukazuje na rozdielnú mieru pozornosti, ktorú im školy venovali.

Graf 1 Podujatia preventívneho charakteru, ktorých sa zúčastnili žiaci

Z pohľadu respondentov aktivity zaujali 54 % dievčat a 49 % chlapcov. Kritické stanovisko k obsahu vyjadrilo asi 36 % chlapcov, dievčatá ich hodnotili miernejšie. Časť opýtaných odpoveď neposkytla.

Graf 2 Ako hodnotíš navštívené preventívne podujatia?

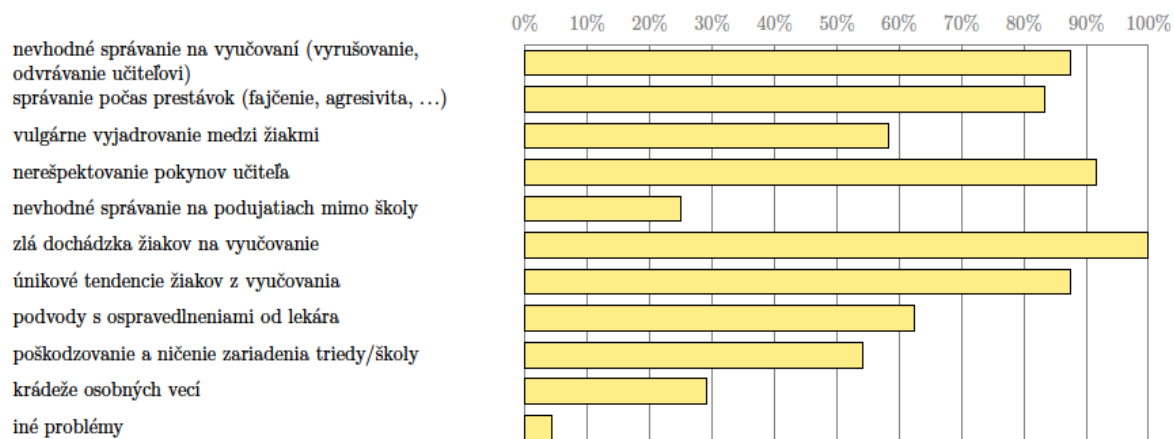
K odhaľovaniu negatívnych prejavov v správaní žiakov prispievalo podľa vyjadrenia 95 % riaditeľov **monitorovanie** ich správania. Na tento účel využívali dôsledné sledovanie žiakov na vyučovaní i na mimoškolských akciách, rozhovory žiakov s triednymi učiteľmi. Systematický monitoring sociálnej klímy v triedach prostredníctvom dotazníkov prebiehal v menšom počte škôl. Subjekty, ktoré ho uskutočňovali sa zväčša v spolupráci s CPPPaP podieľali na jej diagnostike a vyhodnocovaní. V prípade negatívnych zistení prijímali potrebné opatrenia, s ktorými operatívne oboznámili aj rodičov. K včasnému odhaleniu nevhodného správania a k zlepšeniu disciplíny pomohlo v niektorých školách nainštalovanie kamerového systému, zriadenie schránok dôvery. Vyskytujúcimi výchovnými problémami sa

³ Adaptačný kurz pre prvákov; Som úspešný, lebo viem komunikovať; Psychosociálne cvičenia – zážitkové; Zvládanie trémy a strachu zo skúšania; Známy – kamarát – priateľ – partner

⁴ Program s tebou a o tebe; Program priateľstva a lásky; Program na sebazpoznanie; Program na zvládanie závislosti; Program ako sa efektívne učiť

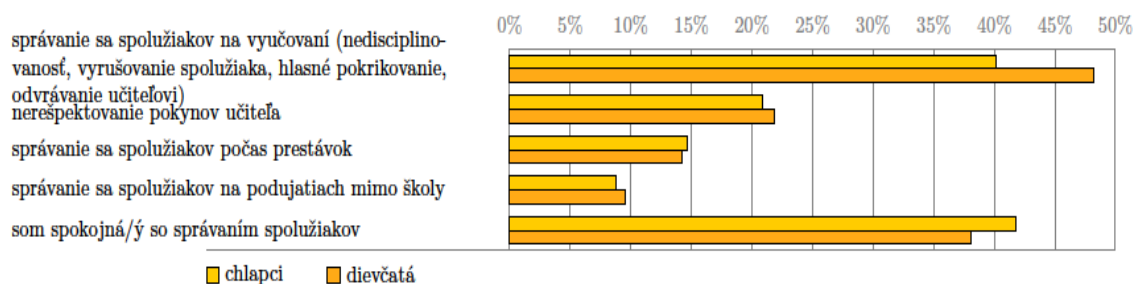
školy zaoberali na zasadnutiach pedagogickej rady. K najčastejším patrili nevhodné správanie sa žiakov na vyučovaní a nerešpektovanie pokynov učiteľa. Výrazné zastúpenie mali neospravedlnená absencia a únikové tendencie žiakov z vyučovania. Medzi školami boli aj také, ktoré príčiny neprimeraného správania žiakov neanalyzovali a nepodnikli ani kroky na jeho odstránenie.

Graf 3 Výchovné problémy žiakov, ktorými sa na zasadnutiach zaoberali pedagogické rady

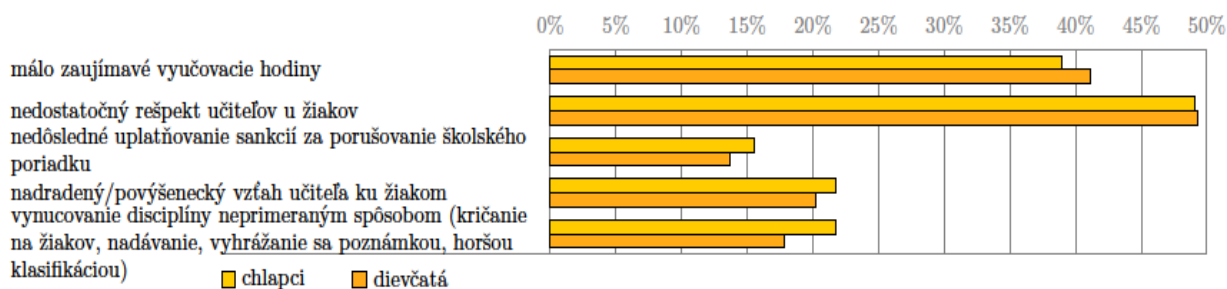
Pri posudzovaní správania si značná časť oslovených uvedomila skutočnosť, že vystupovanie spolužiakov na vyučovacích hodinách bolo nevhodné, poukázali na hlasné pokrikovanie, na odvrávanie učiteľovi a na iné prejavy nedisciplinovanosti, čo sa odrazilo v negatívnom dopade na efektivitu interakcie učiteľ – žiak.

Graf 4 Čo sa ti nepáči v správaní spolužiakov?

Podľa názoru 57 % opýtaných žiakov a 81 % členov ŽŠR volili učiteľia primeraný spôsob na udržanie disciplíny. Za najfrekvencovanejšie príčiny nedisciplinovanosti označili nedostatočný rešpekt učiteľov u žiakov a málo zaujímavé vyučovacie hodiny.

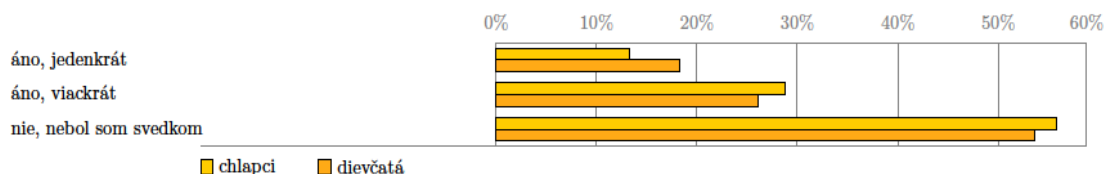
Graf 5 Čo považujú za príčinu nedisciplinovanosti na vyučovaní?

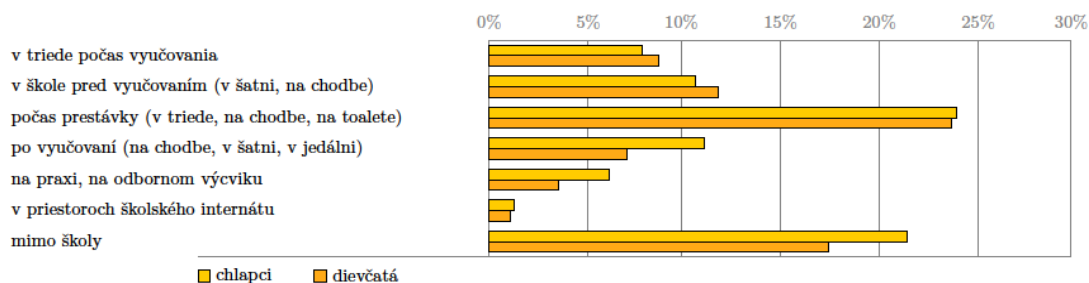
Realizovanú preventívnu činnosť negatívnych prejavov v správaní žiakov, zväčša usmerňovanú koordinátormi prevencie, považovali riaditelia škôl (s výnimkou 5) za dostatočne účinnú. Slabší efekt prijatých opatrení na zamedzenie výskytu šikanovania a iných sociálno-patologických javov pripisovali nepriaznivému vplyvu okolitého prostredia a kamarátov, výberu menej vhodných foriem a metód práce eliminujúcich rizikové správanie, organizovaniu podujatí, o ktoré žiaci javia menší záujem. Kritické vyjadrenie žiakov SOŠ v Trenčianskom kraji signalizovalo systémové nedostatky a obmedzenú preventívnu činnosť zo strany školy. Vedenie kontrolovaného subjektu si problém uvedomilo, na uvedenú nepriaznivú situáciu reagovalo zmenou koordinátora prevencie.

Napriek vynaloženému úsiliu zamedziť šikanovaniu a iným prejavom agresívneho správania sa s ním priamo v škole stretlo 7 % žiakov, pričom za najčastejších aktérov označili svojich spolužiakov. Vyšší podiel (44 %) tvorili žiaci, ktorí boli svedkami šikanovania niekoho iného. Približne v rovnakom zastúpení ho chlapci i dievčatá postrehli hlavne počas prestávok.

Graf 6 Bol/a si svedkom šikanovania niekoho iného?

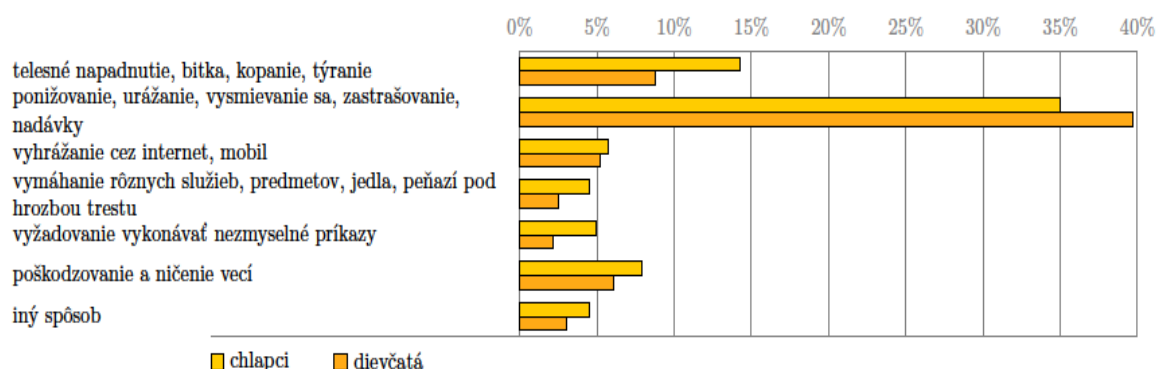

Graf 7 Miesto výskytu šikanovania

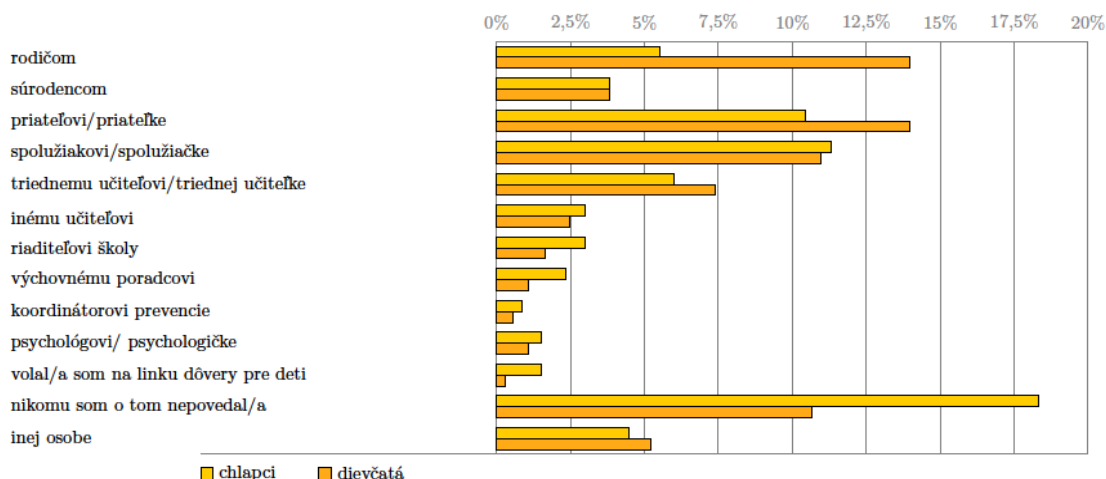
V prejavoch šikanovania prevažovali podľa riaditeľov psychické útoky, čo vo väčšom počte ako chlapci potvrdili aj dievčatá. Medzi chlapcami bolo častejšie fyzické napadnutie.

Graf 8 Akým spôsobom šikanovali teba alebo tvojho spolužiaka/spolužiačku?

S negatívnymi skúsenosťami sa dievčatá zverili hlavne rodičom alebo priateľke, chlapci boli otvorejší ku spolužiakom a priateľom. Pomerne malá miera dôvery, ktorú prejavili koordinátorovi prevencie alebo výchovnému poradcovi, poukazuje na nedostatky vo vzájomnej komunikácii.

Graf 9 Ak si bol/a šikanovaný/á alebo si bol/a svedkom šikania, komu si o tom povedal/a?

Z hľadiska prevencie je potrebné zo strany škôl nezanedbávať osvetu v pedagogických kolektívoch, pôsobiť preventívne i na rodičov. S týmto zámerom organizovali **vzdelávanie pedagogických zamestnancov** prednáškovou formou⁵ zväčša na pracovných poradách. Sociálno-psychologický výcvik, zameraný v jednom subjekte na zvládanie záťažových situácií vo vzťahu učiteľ – žiak a na efektívnu pedagogickú komunikáciu⁶, prispel k získaniu potrebných informácií a k oboznámeniu sa s postupmi podnetného pôsobenia na žiakov. Koordinátori prevencie zabezpečili pre kolegov vhodný metodický materiál z rôznych školení alebo seminárov, ktoré absolvovali. Negatívnym zistením bolo, že niektoré školy žiadne aktivity nezabezpečili.

Zákonní zástupcovia žiakov boli na rodičovských združeniach oboznámení s preventívnymi opatreniami prostredníctvom triednych učiteľov, koordinátorov alebo

⁵ Spoločne proti kriminalite; Aseratívne správanie; Kriminalita mladistvých; Alkohol v živote mladistvých; Zhubné sekty a kultury

⁶ Asertivita v pedagogickej práci; Zvládanie krízových a traumatických situácií v školstve; Prevencia vyhorenia; Efektívna pedagogická komunikácia

výchovných poradcov, ojedinele usporiadali školy prednášky s odborníkmi. Slabšiu informovanosť rodičov zdôvodňovali nízkou účasťou na triednych aktívoch, nezaujmom o výchovno-vzdelávacie problémy svojich detí. Uvedený prístup sa odzrkadlil aj v spoločnom postupe po odhalení rizikového správania. Mnohí rodičia v osobnom pohovore prejavili ústretovosť pri riešení nepriaznivej situácie. Boli však aj takí, s ktorými spolupráca nebola dostatočne konštruktívna, alebo na výzvu školy vôbec nereagovali.

Závery

Pozitívne možno hodnotiť snahu škôl vytvoriť bezpečné školské prostredie, i keď odpovede respondentov to v dotazníkoch úplne nepotvrdili. Prístup jednotlivých subjektov k zabezpečeniu podmienok na realizáciu prevencie nebol rovnako dôsledný. Uskutočnením plánovaných aktivít vytvárali priestor na rozšírenie poznatkov z danej problematiky. Niektoré z nich však žiaci nehodnotili ako zdroj nových informácií. Pri predchádzaní nevhodnému správaniu vyzdvihli dôležitosť otvorenej diskusie s učiteľmi, vybudovanie si dostatočného rešpektu učiteľov u žiakov, čo sa javilo ako slabšia stránka vzájomnej komunikácie. Tieto atribúty spolu s menej pútavými vyučovacími hodinami sa podieľali na nedisciplinovanom správaní žiakov na vyučovaní. Vyjadrenia žiakov, ktoré súviseli s uvádzaním miesta výskytu šikanovania v prostredí školy, sú výzvou na uskutočňovanie pravidelného monitoringu sociálnej klímy v triednych kolektívoch a v prípade odhalenia problémov aj výrazným podnetom na dôslednú analýzu príčin ich vzniku.

Bezpečnosť školského prostredia a ochrana zdravia žiakov tvoria dôležité súčasti výchovy a vzdelávania, ktorým je nevyhnutné nepretržite venovať zvýšenú pozornosť a z preventívneho hľadiska vyvíjať maximálne úsilie na zamedzenie výskytu neprimeraných javov v správaní žiakov.

Výrazne pozitívne zistenia

- spolupráca škôl s CPPPaP a inými odbornými pracoviskami, s policajným zborom/príslušníkmi polície pri prevencii a riešení šikanovania

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- vypracovanie školského poriadku v súlade s právnym predpisom
- dôkladné oboznámenie žiakov s pravidlami prevencie sociálno-patologických javov a šikanovania zakotvenými v školskom poriadku
- systematické realizovanie monitoringu zameraného na odhaľovanie rizikového správania
- plánovanie preventívno-výchovných podujatí so zreteľom na záujem žiakov
- ustanovenie žiackej školskej rady
- participácia žiackej školskej rady na tvorbe školského poriadku
- vytvorenie podmienok na skvalitnenie komunikácie medzi vedením školy, koordinátorom prevencie a žiackou školskou radou
- vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie
- organizovanie prednášok a iných aktivít s problematikou šikanovania pre zákonných zástupcov žiakov
- poskytnutie priestoru na otvorenú komunikáciu o problémoch násilia a šikanovania medzi učiteľmi a žiakmi, s cieľom zvyšovania vzájomnej dôvery

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Na základe inšpekčných zistení podľa závažnosti nedostatkov a porušení všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov Štátna školská inšpekcia uplatnila odporúčania, uložila opatrenia, alebo riaditeľom kontrolovaných subjektov uložila prijať opatrenia k dôslednejšiemu prístupu pri vypracovaní školského poriadku, k skvalitneniu podmienok realizácie bezpečnosti, k zabezpečeniu pravidelného monitorovania klímy v prostredí škôl a k uskutočňovaniu systematickej preventívnej činnosti.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- postupovať pri vypracovaní školského poriadku v súlade s právnym predpisom
- dôsledne oboznamovať žiakov so školským poriadkom, najmä so zásadami prevencie negatívnych javov
- vykonávať systematicky monitorovanie školského prostredia, dôsledne riešiť náznaky neprimeraného správania
- zamerať sa v rámci kontrolného systému, prednostne počas hospitácií, na monitorovanie klímy v triede
- organizovať pre žiakov preventívne aktivity vychádzajúce z ich záujmov
- ustanoviť žiacku školskú radu
- zlepšiť spoluprácu s fungujúcou žiackou školskou radou, umožniť jej aktívne sa podieľať na tvorbe školského poriadku
- posilniť otvorenú komunikáciu učiteľov so žiakmi
- usporiadať pre zákonných zástupcov žiakov podujatia s problematikou šikanovania
- zabezpečiť pre učiteľov vzdelávacie podujatia preventívneho charakteru

Metodicko-pedagogickému centru

- realizovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti preventívnych aktivít
- zabezpečiť pre koordinátorov prevencie ponuku vzdelávania zameranú na prevenciu negatívnych javov v správaní žiakov a na odhaľovanie príznakov šikanovania